

Szilágyi Péter:
Nemzetközi körkép a sakk képességfejlesztő hatásainak kutatásáról



Újságíró,
nemzetközi sakkmester
E-mail: mariadne@axelero.hu

Tisztelt Konferencia! Hölgyeim és uraim!

Előadásom hivatalos címe Nemzetközi körkép a sakk képességfejlesztő hatásainak kutatásáról, utólagos engedelmükkel mégis hozzá biggyeszteném A gyümölcslegység csapongásai alcímet. Merthogy témánk a mostani időkeret szabta tömörséggel is a tudomány és a kultúra olyan sok területe felé mutat, hogy megerősít hitemben: komolyan vehető a tudományos folklór ama, a köztudatba még nem eléggé beivódott aranyigazsága”, miszerint a sakk a kognitív tudományok gyümölcslegye. Vagyis miként a genetikusok egyetlen *Drosophila melanogaster* példányon a legkülönbözőbb rovarfajok anatómiai jellegzetességeit és viselkedési sajátosságait tanulmányozhatják, azonképp a sakk is olyan kincsesbányája, egyszersmind erjesztője lelki és szellemi működéseink megismerésének, amelyet különben csak az önálló kutatások tömegéből kihámozható tapasztalatokkal lehetne helyettesíteni. [1]

Tudománytörténeti tallózásunkat zenei színezetű mozzanattal kezdem. Az 1726-ban született és 1795-ban elhunyt Francois André Danican Philidor ugyanis nemcsak kora jelentős francia komponistája és legerősebb sakkozója volt, hanem 1744-ben megjelent, majd 1777-től, immár javított formában száznál több kiadásban, számos nyelven napvilágot látó A sakkjáték elemzése című könyve a felvilágosodás bestsellereként vonult be a művelődés történetébe. Az itáliai ösztönösséggel a vígopera műfajában is szembeszegülő Philidor adott elsőnek tudományos igényű magyarázatot arra, hogy milyen törvényszerűségek érvényesülnek a sakktáblán, ő merte először kijelenteni, hogy a tiszték mozgási lehetőségei a szerény gyalogosok helyzetétől függenek a 64 mezőn, s –némi fricskaként a bábjaikat bőszen áldozgató olasz matadoroknak- arra a kényelmetlen igazságra is ő világított rá, hogy a megalapozatlan attackok csak akkor válnak be, ha az ellenfél hibázik.

Fejben játék a modern lélektan bölcsőjénél

Míg Philidor a sakkot magát tartotta górcső alá, a szintén iskolateremtő Alfred Binet az elmetorna művelőinek koponyájában zajló folyamatokra volt kíváncsi, amikor az 19. század végén a párizsi Sorbonne-on folytatott intelligenciakutatásai keretében az emlékezés műhelytitkairól faggatott sakkozókat és fejszámolókat. Az előbbieket esetében azt kívánta kideríteni: mi megy végbe a királyi játékosok fejében, amikor egyszerre több partit vívnak vakon. 1894-ben megjelent Nagy fejszámolók és sakkjátékosok lélektana című könyvében a tudós leszögezte, hogy az elméleti és gyakorlati felkészültségen kívül a memória és a képzelőerő a vaksakkolás legfontosabb összetevői, s rávilágított, hogy ez a vizuális

képzelőerő a megjelenítendő tárgynak csak azokat a tulajdonságait veszi figyelembe, amelyekre az adott játékhelyzetekben van szükség. [2]

A modern lélektan francia úttörőjéről és munkatársáról elnevezett vizsgálati módszert, a Binet–Simon-tesztet használta 1920-ban a német Franziska Baumgarten, hogy megtudja: milyen általános képességekkel párosulnak a felnőtt ellenfelek sokaságával együtt is, külön-külön is feltűnő sikerrel elbánó kilencéves lengyel csodagyermek, Szmul Rzeszewski (későbbi, ismertebb nevén Samuel Reshevsky) példátlan sakkozói adottságai. [3]

Kiderült, hogy mivel a Charlie Chaplint is bámulatba ejtő Sammy nem járt iskolába, számolni sem tudott még, ezért nem ismerte fel a neki képen megmutatott állatokat, ugyanakkor olyan feladatot oldott meg hibátlanul, amelybe nála kétszer idősebb kísérleti alanyok bicskája is beletört: négy perc alatt illesztette össze hibátlanul azt a negyven, különböző alakzatokkal díszített kártyát, amelyeket előzőleg összefüggő ábraként tettek elé. [4]

Pár esztendővel később a korszak egyik legnagyobb nemzetközi sakkviadala, a Pudovkin Sakkláz című filmjét is ihlető 1925-ös moszkvai torna részint világklasszis résztvevőin végzett szintén az emlékezőtehetség mérésével összefüggő megfigyeléseket Gyakov, Petrovszkij és Rügyik. Az orosz tudósok megállapították, hogy a kiemelkedő saktudás nem feltétlenül párosul rendkívüli memóriával, s megannyi személyes adottságot (például a figyelem megosztását egymással csak viszonylagosan összekapcsolt objektumok között, a dinamikus helyzetek iránti érzékenységet, a szemlélődő beállítottságot, az intellektuális fejlettség magas fokát és így tovább) jelölték meg a sikeres sakkversenyzés feltételeiül. [5]

A gyermeki psziché mélyebb megismerésének modellje

E jó vagy kiváló, de a királyi játékokban laikus szakemberek után látott munkához az amszterdami egyetem leendő lélektan-módszertani professzora, aki mesteri szinten űzte a sakkot. Adriaan de Groot 1946-ban megjelent A sakkozó gondolkodása című könyvében összefoglalta, hogy milyen látó és elvonatkoztató tevékenység zajlik merőben különböző tudású játékosok agyában, amikor egyazon állás tengernyi megoldása közül a legcélravezetőbbet keresik. Kísérleti alanyai beszámolóiból a holland kutató azt a következtetést vonta le, hogy a speciális sakkozói látásnak nagyobb a jelentősége egy-egy bonyolult pozíció megoldásakor, mint az emlékezetnek vagy a számításnak. [6], [7]

Sokat tett a sakkozói gondolkodás egyes tényezőinek feltérképezéséért a hatvanas évektől több országban megjelenő könyveivel a szaratovi egyetem lélektani tanszékét irányító Nyikolaj Krogijusz, maga is erős nagymester. A pszichológia a típushibákat saját bőrén tapasztaló nagydoktora példagyűjteményekkel igyekezett óvni pályatársait e melléfogások megismétlésétől, de legalább ekkora érdeklődést keltett azzal, hogy a sakkozót mint a konfliktushelyzetek sorozatát átélő személyiséget mutatta be, valamint hogy az elsők között ismerte fel a korai pályakezdés és az eredményesség közötti kapcsolatot. [8], [9], [10]

A munka- és az alkotáslélektan művelői számára is figyelemre méltók lehettek azok a publikációk, amelyeket az 1970-es évektől a moszkvai központi testnevelési főiskola saktanszéke, a világ első ilyen tudományos műhelye adott közre. Az úgynevezett belső akciótervek – fizikailag mozdulatlanul végrehajtott céltudatos szellemi cselekvések – természetét tárta fel a Borisz Zlotnyik tanszékvezető irányította munkacsoport, a korábban úrhajósokkal foglalkozó Viktor Malkin fiziológus biometriai vizsgálatai pedig a több órás

játszmák során a sakkozókra lehelkedő munkaköri ártalmakra figyelmeztettek. [11]

Ugyanebben a műhelyben a gyermeki psziché fejlődésének egyik kényes problémájára ajánlott megoldást Nyikita Alekszejev. -Ha egyszer igaz, márpedig igaz- . – vetette papírra a pszichológia élő klasszikusára, a svájci Jean Piaget-ra hivatkozva az orosz szakember-, hogy 6 és 12 éves kor között alakul ki a „szellemi cselekvés” mechanizmusa, vagyis az a döntő fontosságú időszak, amikor a gyermek képessé válik arra, hogy még mielőtt bármit tenne vagy mondana, gondolatban maga elé vetítse a leendő helyzetet-, akkor a sakk eszményi modell e mechanizmus esetleges hibáinak kijavítására. [12]

E tételt hasznosítva tart manapság sakkfoglalkozásokat különböző pszichiátriai rendellenességekben szenvedőknek a nemzetközi híru sakk módszertani szakember Jurij Razuvajev nagymester, és az ő Alekszejevvel közösen kidolgozott módszereit alkalmazza kollégája, az ukrán Dmitrij Komarov, aki szakemberek egybehangozó véleménye szerint olyan eredményeket ért el, amelyek hagyományos eszközökkel elképzelhetetlenek lettek volna. [12a], [12/b]

Sokan felkapták fejüket arra a hírre, hogy az orosz Állami Duma szóvivője nemrég bejelentette: elképzelhető, hogy a sakk bekerül az oroszországi általános iskolai tantervbe. „Kalmükföldön több mint tíz éve a tananyag része a sakk, és más tantárgyakból is javultak a diákok eredményei”- érvelt a szóvivő. Hozzáfűzhetjük, hogy az Oroszországi Föderáció több más térségében, így a Hanti-Manszi Nemzetiségi Körzetben, az uráli Cseljabinszkban, az északi Jakutföldön és a nyugat-szibériai Tomszkban iskolák sokaságában vezették már be – többnyire fakultatív tantárgyként – a sakkot, és az oktatási tárca e kezdeményezésnek a tömegesítésre vonatkozóan áhított igénye talán csak azért késlekedik, mert az összes kisiskolás számára egyelőre nem tudnának elegendő megfelelően képzett sakkoktatókat biztosítani. [13, 13a]

Hasonló gondokkal küzd a német oktatásügy, miközben százezerre tehető azoknak a diákoknak a száma, akik legalább hetente egyszer szakmai irányítással kóstolgatják az országban a királyi játékkal kapcsolatos tudnivalókat és versenyeznek is Germániában. [14]

Már-már blöff gyanúsan látványos eredményekkel dicsekszik a Török Sakkszövetség, amely - meglehet, az uniós csatlakozással összefüggő országimázs-javítási igyekezet okán is- mind a kormánykörök, mind a magántőke támogatását élvezzi, s miközben tízezerrel képezi az iskolai sakkoktatókat, egymillió kisdíákot kecsegtet ajándék sakk-készlettel és sakk-könyvvel. [15]

1 millió 400 000-nél több gyermeket érint a Szellemi Bajnokok Akadémiája nevezetű indiai projekt, amely Visvanathan Anand kétszeres világbajnok közreműködésével a korszerű informatikai ismeretekkel egy füst alatt kívánja eljuttatni a sakkot az államszövetség legtávolabbi részeibe, köztük apró falvakba. [16]

Tekintélyt keltő nyugati eredmények az iskolai sakktanításban

Letette a garast a francia neveléstudomány is a sakk mint sokoldalúan hasznos tevékenység mellett. Az annak idején pedagógiából doktoráló lyoni ex-polgármester, *Michel Noir* a didaktikai transzfer modellezésének kérdése kapcsán a következőket állapította meg: „Szórványos megfigyeléseink... bizonyítják, hogy kétévi sakkal való foglalkozás magasabb színvonalra emeli a gyerekeket, mint amilyenek az ugyanolyan származású és szociális közegeből származó más gyerekek tartanak a logikai játékok, a stratégia, az emlékezet és az

absztrakciós készség tekintetében.” Egy másik híres francia szakember, *Alaine Noble* kiemeli, hogy a szabályok tisztelete a sakkban nem előzménye, hanem elengedhetetlen feltétele a játéknak, és e kötelmek néhány más mozzanattal társulva egy fajta jogkövető magatartásra ösztönöznek. [17]

„Egyetlen más sportág sem hoz ki az emberből annyi értékes tulajdonságot, mint a sakk, és egyik sportágnak sincs olyan részletes és évszázadokra visszanyúló, alaposan dokumentált története, mint ennek a játéknak” – szögezte le a 2004-es spanyolországi sakkolimpia színhelyén, Calviában az iskolai sakkoktatásról rendezett első nemzetközi konferencia megnyitóján a jó nevű spanyol újságíró és sakkszakértő, *Leontxo García*. Majd ecsetelte a nevelési ág hazai helyzetét, aminek pikantériája, hogy bár az egymást váltó spanyol kormányok egyike sem teljesítette maradéktalanul az 1995-ben erre vonatkozóan született parlamenti döntést, a sakk már több száz hispániai oktatási intézményben választható tantárgy vagy ügynevezett iskolán kívüli tevékenység. [18]

A művelődésügy átfogó korszerűsítésének igénye jellemzi több ibero-amerikai ország sakkterjesztő igyekezetét. A legjobb külföldi tapasztalatok felhasználásával és széles társadalmi összefogással valósítják meg a venezuelai iskolai sakkprogramot, amelyhez a Tanulj meg gondolkodni! elnevezésű dél-amerikai megaprojekt is lökést adott. Az 1988/89-es tanévben Venezuela valamennyi iskolájában bevezették a sakkórákat, s már néhány havi foglalkozás után kedvező változásokat észleltek a gyerekek egyes képességeinek fejlődésében és IQ-juk növekedésében. [19]

A brazilian Paraná állam nyolcszáznál több tanintézetében foglalkoznak sakkal, s a pedaggosok tapasztalata szerint ez megkönnyíti más tárgyak tanulását, valamint tanítás után jóval kevesebb gyerek cselleng az utcákon. „Stratégiai dokumentumot” adott ki az iskolai sakkrol a Paraguayi Sakkszövetség 2006 nyarán s ebben egyebek között leszögezi : „Az a legfontosabb, hogy minél többen tanuljanak meg sakkozni, és újabb nemzedékek vegyk birtokukba ezt a tanulást és megismerést serkentő eszközt, amely az életben is hasznos lehet.” [20]

Külön fejezetet érdemelnének azok a sakk tanítására vonatkozó kezdeményezések, amelyek tekintetében az utóbbi egy-másfél évtizedben az Egyesült llamok jutott legelőbbre. „A vizuális ösztönzés, gy tetszik, jobban javítja a memóriát, mint más ingerek... ilyen módon a sakk kitn eszköz az emlékező tevékenység gyakoroltatására, és ez más területekre is átvihető, ahol memóriára van szükség...” – idézi John Artise Sakk és tanítás című munkájának egyik kulcsmondatt a tárgykör egyik termékeny amerikai kutatója, Dean J. Ippolito. A szakember kifejti: habár a sakk hatása a szellemi képességek fejlődésére régóta megfigyelhető a legkülönbözőbb életkorú szemyeknl, saját kutatásaik főleg gyerekekre irányulnak, mivel k gyorsabban fejlődnek és teljesítményük könyebben mérhető, mint az idősebb korosztlyoki. Az emlékező képesség javítása csak a jéghegy csúcsa – fzi tovább gondolatait Ippolito. „Diákok, tanárok és szlk beszámolói egyaránt megerősítik, hogy a sakk jótékonyan befolyásolja a matematikai feladatok megoldását és az olvasott szöveg bevsst, növeli az önbizalmat, a türelmességet, a logikus és kritikai gondolkodást, a kitartást, az önkontrollt, a sportszerű viselkedést, az összpontosítást, és segítségével könyebben úrrá lehet lenni a frusztrcin. E felismerések hatására az Egyesült llamok 1992-tl bátorítja a sakk bekapcsolását az iskolai tanmenetbe. [21]

Jelents szerepet vállalt az amerikai iskolai sakkoktatás fellendítésében Polgár Zsuzsa New York-i alapítványa és az ex-vilgbajnokn személy szerint is sokoldalúan támogatja azt a

programot, amely hátrányos helyzetű gyermekek – ezen belül különösen lányok – kulturális és szociális leszakadásának megállítását szeretné elősegíteni a sakk révén. [22]

Nagy hatású beszámolót tartott a már említett calviai eszmecserén Ella Baron, a New York-i In-School Programok igazgatója. Elmondta: egy nagyobb közoktatási vállalkozás részeként azért jött létre a „Chess-in-the-Schools (Sakk az Iskolákban) nonprofit oktatási szervezet, hogy a sakkoktatás révén előmozdítsa a tanulási készségek megszerzését az óvodától a hetedik osztályig New York szegénynegyedeinek állami iskoláiban, tanítás utáni képzés keretében, versenyek révén és a felsőfokú tanintézetek öregdiákprogramjai keretében (értelemszerűen az e programok útján biztosítható anyagi eszközök révén-Sz, P.)”.

Évente több tízezer diák vesz részt az Egyesült Államok legnépesebb városa e programjában, amelynek légkörét így jellemzi az igazgató: „Hallgatóink olyan környezetben élnek, amelyben társadalmi és anyagi helyzetük megfosztja őket számos, személyiségüket gazdagító tapasztalattól, ugyanakkor a sakkban országos szinten is sikeresen vetélkednek olyan ellenfelekkel, akik magániskolába járnak, és külön edzőjük van. Mivel hiszünk tanítványainkban, ők is hinni kezdenek magukban, noha a közoktatási rendszer egészben véve nem így viszonyul hozzájuk.” [23]

Ilyen emelkedett hangú zárszó után e sorok írójának is búcsúznia illenék, mégsem állja meg, hogy még elmondja: a New York-ban bejegyzett Baron-alapítvány anyagi támogatásával és a sakkbárát David MacEnulty New York-i angoltanár szaktanácsai alapján szélesíti tevékenységét napjainkban a Durbanban beindított Változás Sakkal című program. A dél-afrikai nagyvárosban és a Kwa Zulu Natal tartomány környező vidékein uralkodó állapotok késztették arra az ottani nevelőket és szociális munkásokat, hogy a kábítószer-fogyasztás veszedelmes mértékű csábítását ellensúlyozandó a sakkozás felé próbálják terelni a gyerekeket. [24]

S most már igazán befejezésül hadd osszak meg önökkel néhány sakk gyökerű, ugyanakkor több tudományág szempontjából figyelmet érdemlő friss adatot és összefüggést.

Sakk és intelligencia - fokozottan interdiszciplináris megközelítésben

A szakértelem, az intelligencia és az idegsejtek hatékonyságának vizsgálata a versenysakkban pszichometriai, magatartástudományi és neurofiziológiai szemszögből című értekezésével nyert nemrég első díjat a németországi Karpov Sakkadémia pályázatán az osztrák dr. Roland Grabner.

A Svájci Műszaki Egyetemen, a zürichi Eidgenössische Technische Hochschulén dolgozó pszichológus 1311 és 2387 közötti értékszámú sakkozókkal végzett méréseket, s arra a következtetésre jutott, hogy a magas intelligenciaérték az erős sakkozóknál sem szükségképpen függ össze a nagy játékerővel, a gyengébbeknél pedig még kevésbé áll fenn ez. Ugyanakkor világosan láthatóvá vált, hogy mennyire kiemelkedő jelentőségű ebből a szempontból a komoly felkészülés és az, hogy ki milyen idősen (azaz milyen korán) kezdett el sakkozni, illetve egyesületbe járni. Vizsgálati alanyai személyiség szerkezetét tanulmányozva Grabner nem talált olyan vonást, amely valamiféle egységes sakkozó típusra utal, egyetlen olyan jegyet mégis felfedezett, amely a vizsgált személyeket markánsan megkülönbözteti a lakosság átlagától. Nevezetesen azt, hogy tudnak uralkodni érzelmeiken, s nem engedik, hogy kívülről látható legyen, ami bennük zajlik. E tulajdonság egyébként statisztikailag

igazolhatóan is összefügg a játékerővel. [25]

(A konferencián felolvasott szöveg szerkesztett változata)

Források és szakirodalom:

[1] Szilágyi Péter: Szenvedély, mely megőrüléssel fenyeget, Diderot intelme Philidor-nak Magyar Sakkvilág, 2004/6.

[2/] Binet, Alfred: Psychologie des grands calculateurs et joueurs d'échecs (*Nagy fejszámolók és sakkjátékosok lélektana*), Hachette, Párizs, 1894.

[3] Szilágyi Péter: Chaplin elámult a kis Reshevsky láttán. Csodagyerekek kölyökkora. Magyar Sakkvilág, 2005. 4. sz.

[4] Balló, Harald E.: Die Antiquiertheit der Schachwunderkinder (*A sakkcsodagyermekség antikvitása*) 2001;

[5] Gyakov, I. N.– Petrovszkij, N. V. – Rügyik, P. A.: *Pszihologija sahmatnoj igri (A sakkjáték lélektana)*. Moszkva, 1926.

[6] A- de Groot Het denken van den schaker. Een experimenteel-psychologische studie (*A sakkozó gondolkodása. Kísérleti lélektani tanulmány*) A.D. de Groot. Amszterdam: Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij 1946.

[7] Ree, Hans – de Groot, Adriaan: 1914–2006. <http://www.chesscafe.com>

[8] Nyikolaj Vlagyimirovics Krogusz: Cselovek v sahmatah (*Az ember a sakkban*), Szaratov, 1967

[9] O pszihologii sahmatnogo tvorcsesztva (A sakkozói alkotás lélektanáról), Moszkva, 1969;

[10] Enciklopegyija Sahmat: Pszihologija sahmatnoj borbi 321-322 o. Sahmati kak model naucsnih isszledovanyij (*Sakklexikon: A sakkbeli küzdelem lélektana 321-322 o. A sakk mint a tudományos kutatás modellje 491.o*)

[11] Szilágyi Péter: Állomások és mérföldkövek. A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon, Új Pedagógiai Szemle, 2007 június

[12] www.chesspro.ru 2007., szept, КАК РАЗВИВАТЬ ИНТЕЛЛЕКТ (*Hogyan fejlesszük az intellektust*)

[12/b] A sakknak a gyógyító rendszeren kívüli állapotjavító, korrekciós, szocializáló és képességfejlesztő alkalmazásáról a közelmúltban a korábbi és a jelenlegi Brit Nemzetközösség országaiból érkeztek figyelemre méltó hírek. Autista és vizuálisan sérült gyerekek a sakk segítségével való integrálásáról számolt be a 2007. augusztus 31-én és szeptember 1-én a skóciai Aberdeen-ben tartott Sakk az iskolákban és a közösségekben című, CISCCON betűszóval rövidített nemzetközi konferencián egy ausztrál és egy indiai előadó.

Forrás:

Graeme Gardiner, Gold Coast, Ausztrália: Positive Moves in Australian Chess –with especial regard to autism(*Kedvező lépések az ausztrál sakkban – külön tekintettel az autizmusra*) A CISCCON konferencia előadásai. Kézirat)

[12/c] Ugyanitt egy négytagú kutatócsoport képviselője Fogycatékos vizualitásúak megfigyelése és a sakkbeli gondolkodási folyamat szintézise címmel tájékoztatott arról a kísérletről, amelyet indiai Chennai-ban végeztek.

„Új módszert mutattunk be –összegezte munkájukat-, amellyel a sakktáblán zajló vitába vizuálisan sérült tanulókat is be lehet vonni, mégpedig annak a gondolati folyamatnak a hasznosításával, amelyet az ellenfelét felülmúló partner indít el az alulmaradó játékosban. E rendszert a gyakorlatba átültetve mind közelebb jutunk ahhoz, hogy a vizuálisan sérült tanulókat – kölcsönösen kedvező interakció révén – felzárkóztassuk az iskolai tanuláshoz. Vizsgálataink ugyanakkor rávilágítanak-, hogy e rendszer alkalmazása a szokásos iskolai környezetben módfelett nagy kihívás mind a vizuálisan sérült, mind a látó tanulók számára.”

Malola Prasath T S, Radha Raghavan, Malola Priya S, Sundarajan Kidambi nk. m

Synergies of Analysis of Visually Impaired with Synthesis of Thought Processes on Chess, (*Közös tanulságok vizuálisan sérült személyek vizsgálatából és sakkozói gondolkodási folyamataik elemzéséből*) a 2007. CISCCON konferencia előadásai, kézirat

[13] Az Állami Duma szóvivője, Borisz Grizlov nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a sakk tanítását bevezetik az orosz iskolákba. „Kalmükföldön több mint tíz éve a tananyag része a sakk, és más tantárgyakból is javultak a diákok eredményei”- mondta az oroszországi parlament szóvivője az Oroszországi Sportforum konferenciánk előtt nem sokkal tartott ünnepélyes megnyitóján.

Grizlov véleménye szerint a sakk nemesak azért hasznos az iskolás gyermekeknek, mert fejleszti a logikus gondolkodást, hanem mert a győzelmi akaratot is korbácsolja.

Cseljabinszk megyében egy kísérlet keretében a gyerekek a második osztálytól kezdve ismerkednek a sakkozás alapelemeivel, és a tanulmányi eredményeik javulnak.

www.regnum.ru/ne, 2007, július 20.

[13a] Gyors ütemben terjed a sakkoktatás az Oroszország nyugat-szibériai részén elterülő Hanti-Manszi Autonóm Körzet tanintézetekben. Az obi ugorok lakta államalakulat 77 általános iskolájában már kötelező tantárgy a szellemi torna, 52 iskolában fakultatívan oktatják. Az egyetemi városként is ismert Jugrában internetes sakk-képzési központ nyílt, amely a minőségi játékosvá válásban segíti az érdeklődőket.

www.e3e5.com, 2008. január 31. („Школа шахмат”)

[14] Fényesen igazolta a hozzá fűzött reményeket a sakk iskolai tanítása Németország legrégebbi városának, Rheinland-Pfalz tartomány székhelyének, az egyetemi városként is nevezetes Triernek egyik alapfokú oktatási intézményében. Nőtt a sakkal foglalkozó tanulók összpontosító képessége, és ez iskolai teljesítményeiket egészében is kedvezően befolyásolta.

Különösen feltűnő az alulteljesítő gyerekek sikeres javulása németből, olvasásból és beszédértésből, valamint matematikából. Kiváltképp a 3. és 4. osztályosoknál figyelhetők meg magasabb értékek a teljesítménymotivációban és a „szociális kompetencia” tekintetében. A trieri vizsgálat során két iskola 1-4 osztályos tanulóinak előmenetelét hasonlították össze: az egyikben fakultatív sakkoktatás folyt, a másikban nem foglalkoztak a táblajátékkal. Az eredmény igazolja azokat a más országokban végzett kutatásokat, amelyek keretében a sakkot a tanterv részeként tanítják.

:www.chessbase.com/deutsch, [Schulschach...](#) ; [Deutsche Schulschachstiftung...](#)
[Deutsche Schachjugend...](#)

[15] Ali Nihat Yahicinak, a Török Sakkszövetség elnökének a hivatásos sakkozók szövetsége – az ACP honlapján megjelentetett leveléből, amelyben az Európai Sakkszövetséggel – ECU-vitázva érveket sorol fel hazája sakkmozgalmának eredményeiről és terveiről.

„S még egy példa arra, hogy mi mindent teszünk a sakkért Törökországban. Jövő hónap (vagyis 2007 november- Sz. P.) elején Isztambul városi nagytanácsa (Great Municipality) egymillió sakk-készletet és ugyanennyi könyvet oszt ki gyerekeknek. Minden általános iskola közvetlenül részesedik ebből. Weboldalt szándékozunk indítani a gyermeksakk és más témák népszerűsítésére. Mindez előkészület egy olyan, nagymesterek vezette isztambuli sakkakadémia megnyitásához, ahol a gyermekek számára eszményképként követhető leendő nagymestereket képzik majd. Tízmillió amerikai dollár értékű programban gondolkozunk, és ez már jóváhagyott projekt!”

<http://www.chess-players.org/eng/news/viewarticle.html?id=670>

[16] -A Szellemi Bajnokok Akadémiája című programot hajtjuk végre- mondta nemrég Polgár Zsuzsa kérdéseire válaszolva Visvanathan Anand sakkvilágbajnok. Az az informatikai cég, amellyel együttműködöm (NIIT), több indiai állam seregnyi iskolájában terjeszti a számítógépes ismereteket, mintegy 4000 iskolában van jelen, ami 1 millió 400 ezernél több tanulót jelent. E gyerekek közül hetvenezernél többen vettek részt sakkversenyen az idén, s külön örvendetes, hogy nemcsak városokban, hanem kisebb településeken, sőt, falvakban is megjelentünk. Elképzelésünk azonban arra is kiterjed, hogy ha valakit nem ragad meg különösebben a sakk, e tevékenység akkor is jó hatással lehet a tanulásra, mert fejleszt bizonyos készségeket, és a gyerekek általában jobban tanulnak, ha játékos formában foglalkoznak velük.

www.chesscafé.com Polgár Zsuzsa blogja

[17] Michel Noir a lyoni egyetemen (Université de Lyon II, 2002) Sakkal foglalkozó gyermekek kognitív képességeinek fejlődése című dolgozatában a didaktikai transzfer- vagyis egy módszer más területen is hasznosítható kedvező hatásai- modellezésének kérdését vizsgálva megállapította:” Szórványos megfigyeléseink... azt bizonyítják, hogy két évi sakkal való foglalkozás magasabb színvonalra emeli a gyerekeket, mint amilyenek az ugyanolyan származású és szociális közegeből származó más gyerekek tartanak a logikai játékok, a stratégia, az emlékezet és az absztrakciós készség tekintetében. „

Noir azt is hangsúlyozza, hogy csupán a sakkozástól még senkiből nem lesz jó tanuló. Ha a sakkoktatók erre nem fordítanak külön gondot, a diákok zömében csak a sakkban erősödnek, automatikusan ugyanis az egyik területen kialakuló készségek nem tevődnek át másik

területre. Legalább öt évi munka szükséges ahhoz, hogy arról az 56, a CM2 szinten lévő tanulóval, akiket ugyanolyan iskolai és társadalmi-kulturális szinten lévő társaikkal hasonlítanak össze, megállapíthassák: a sakktanulás fejleszti az iskolás korú gyerekek kognitív képességeit, és e megszerzett tulajdonságok más területeken is gyümölcsözőtethetők.

Miután Noir megvizsgálta a sakkozásban részt vevő gyerekeket, a következő eredményre jutott az általa kiválasztott hat mutató szempontjából az átlagtól eltérő teljesítményeket illetően:

- Problémamegoldás +32%
- Az intuitív reakció gátlása (természete) +50%
- Lexikális keresés + 13%
- Összpontosítás +25%
- Elemzési gyorsaság +13%
- Memorizáló kapacitás +22%

Ilyen eredményeket csak akkor lehet elérni, ha a sakk érdekli a tanulókat, méghozzá a hangoskodó vagy viszálykodó tanulókat is. Tisztázásra vár még az a kérdés, hogy olykor miért vallanak kudarcot ilyen gyerekek más kulturális (történelem), logikai (matematika) vagy művészeti (zenetanulás) tárgykörökben.

(A sakk bizonyos jellegzetességei önmagukért beszélnek.)

[17/a] A sakkjáték mint az általános és középiskolások eszköze című művében Alaine Noble az előbbiekhöz hozzáteszi: A sakkozó (legalább is a játszma alatt- a szerzők) nincs kitéve bírálatnak: a tanár, a felnőtt soha nem avatkozik bele a játékba. Akár esik, akár fúj, a játék mindig ugyanazon az ismert területen folyik, ahol szigorú szabályok érvényesülnek. A sakktábla alakjánál fogva bizonyos keretet jelent. Aki játszani kezd, nem hagyhatja el ezt a terepet, és oda kívülről senki nem léphet be.

Az egyenlőség elve nagyon erős a sakkban, hiszen a gyerekek felváltva mozgatják ugyanazokat a figurákat, ugyanolyan számban. A sakk által megkövetelt tulajdonságok ilyen módon alkalmasak arra, hogy sorozatos kezdeményezésre sarkalljanak.

LE JEU D'ECHECS AL'ECOLE une oeuvre de NOBLE ALAIN paru en 1991. aux éditions CRDP (1991-ben jelent meg a CRDP kiadónál ALAIN NOBLE műve, A SAKKJÁTÉK AZ ISKOLÁBAN)

[18] Szilágyi Péter: A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon, Új Pedagógiai Szemle, 2007 június,
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-06-ta-Tobbek-Allomasok>

[19] A brazil Parana állam közoktatási alapítványa az ottani sakkszövetséggel karöltve még a nyolcvanas években indította be Curitiba város iskoláiban a sakkoktatást, és ezt több hasonló kezdeményezés követte. Megkezdődött az oktatók képzése, és egy híres

sakknagymester, Jaime Sunye Neto irányításával Paraná nyolcszáznál több tanintézetében foglalkoznak már sakkal. E népszerűség egyik magyarázata az a pedagógusi tapasztalat, hogy a sakkozás megkönnyíti más tantárgyak tanulását, és szociális szempontok is szólnak mellette. Brazília oktatási és kulturális minisztériuma ugyanis egy olyan program végrehajtásába kezdett, amelynek célja, hogy a tanítás után minél kevesebb gyerek lődörögjön az utcákon. 2003-ban öt brazil város 200 iskolájába vezették be kísérleti jelleggel ezt a programot, s összesen 4000 iskolában akarják meghonosítani.

Szilágyi Péter: A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon, Új Pedagógiai Szemle, 2007 június, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-06-ta-Tobbek-Allomasok>

[19/a] A Tanulj meg gondolkodni című venezuelai programhoz százezer tanárt képeztek ki a gondolkodási ismeretek átadására, és 3266 másodikosztályos tanulónál tapasztalták, hogy a módszeresen tanított sakk olyan vonzerővel bír a gyerekekre – különböző társadalmi és gazdasági környezetből való lányokra és fiúkra egyaránt -, amely az alsó tagozatos életkorban jelentősen meggyorsítja az IQ mutató növekedését.

www.chessbase.com, Deutsche Seite

[19/b] A művelődésügy átfogó korszerűsítésének igénye és e szakterület legjobb külföldi (angol, izraeli, amerikai) elméleti tapasztalatainak átvétele jellemzik a venezuelai iskolai sakkprogramot, amelynek beindításához a Tanulj meg gondolkodni! című dél-amerikai megaprojekt is lökést adott. Venezuela kormánya már az 1970-es évek végén nemzeti programot dolgozott ki annak a magas röptű gondolatnak a jegyében, hogy a lakosság valamennyi rétege „értelmi, érzelmi és szociális képességeit jobban kiaknázzák”. A költségeket mérsékelte, hogy a program a meglévő infrastruktúrára, az iskolákra, a szociális és kormányzati intézményekre, valamint a rádió és a televízió közreműködésére egyaránt támaszkodhatott, s az üzleti élet és az ipar egyes tényezői is hozzájárultak az oktatók és a munkában részt vevő nagy számú önkéntes képzési költségeinek fedezéséhez. Az 1988-89-es tanévben Venezuela valamennyi iskolájában bevezették a sakkórakat, s már néhány havi foglalkozás után is kedvező változásokat észleltek a gyermekek egyes képességeinek fejlődésében, IQ-juk növekedésében.

Szilágyi Péter: A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon; Új Pedagógiai Szemle, 2007 június <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-06-ta-Tobbek-Allomasok>

[20] Szilágyi Péter: A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon; Új Pedagógiai Szemle, 2007 június, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-06-ta-Tobbek-Allomasok>

[21] Dean J. Ippolito [Benefits of Chess for Children](http://www.spacecoastchess.org/user/Benefits) (*A sakk haszna a gyermekek számára*), www.spacecoastchess.org/user/Benefits

John Artise: Chess and Education (*Sakk és nevelés*)
<http://www.chesshouse.com/articles.asp?id=114> Chess in Education Research Summary.
Compiled by (*Összeállította*) Dr. Robert Ferguson,
<http://www.angelfire.com/games5/chessodyssey/whychess1.htm>

Ferguson R. Developing Critical and Creative Thinking (*A kritikai és kreatív gondolkodás fejlesztése*)

Frank A. Chess and Aptitudes (*A sakk és az adottságok*)

Long, Eleanor (1991). Secrets of the Grandmaster. Australian- Mathematics Journal (*A nagymesterek titkai. Ausztrál Matematikai Lap*), 2, 24-27.

Margulies S. The Effect of Chess on Reading Scores

[22] <http://www.chesscafe.com>; Susan Polgar on chess (*Polgár Zsuzsa sakkról*) c. állandó rovat

[23]Az iskolai sakk két diadalmas évtizede New York Cityben; Szilágyi Péter: Állomások és mérföldkövek. A sakk képességfejlesztő hatásainak kutatása külföldön és Magyarországon. Új Pedagógiai Szemle, 2007 június, <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2007-06-ta-Tobbek-Allomasok>

[24] David MacEnulty New York-i angoltanáról 2005-ben film készült, a Dél-Bronx lovagjai című mozgóképből egy olyan pedagógus ismerhető meg, aki nehéz sorsú és fegyelmezetlen nebulóit a sakkal hódítja vissza a tanuláshoz, s így indítja el őket az értelmes élet felé. Mac Enulty nemrég Durbanban a Változás sakkal elnevezésű program keretében szülőkkel, iskolaigazgatókkal, tanárokkal és gyerekekkel beszélgetve elmondta, hogy milyen haszna van az iskolai tanulásban és szociális vonatkozásban, ha a gyerekek sakkoznak.

Durbanban és Kwa Zulu Natal tartomány környező körzeteiben olyan viszonyok uralkodnak, amelyek módfelett indokolttá teszik, hogy a gyerekeket a kábítószerrel szemben a sakk felé próbálják terelni. Push Pawns! Not Drugs! –hangzik a sakkra toborzók jelmondata, vagyis : inkább a sakktáblán a parasztokat taszigáld, semmint kábítószer-tablettákkal és porokkal babrálj.

www.chessbase.com

[25] Dr. Roland Grabner, Gewinner des Preises der Karpow-Schachakademie für die beste wissenschaftliche Arbeit zum Thema „Schach“, ist seit 6/2007 am Institut für Verhaltenswissenschaften der ETH Zürich tätig. Seine in englischer Sprache verfaßte Arbeit „Expertise, Intelligence, and Neural Efficiency in Tournament Chess. Psychometric, Behavioural, and Neurophysiological Investigation“ wurde 2005 als Dissertationsschrift an der Karl-Franzens-Universität Graz angenommen. Ihre wichtigsten Ergebnisse wurden veröffentlicht in:

(Dr. Roland Grabner, a Karpov Sakkakadémia „Sakk” tárgykörben meghirdetett legjobb tudományos munkára kiírt díj nyertese 2006/7 óta a zürichi ETH műszaki egyetem magatartástudományi intézetében dolgozik. „Szakértelem, intelligencia és az idegek hatékonysága a versenysakkban. Pszichometriai, magatartástudományi és neurofiziológiai kutatás” című angol nyelvű dolgozatát 2005-ben a grazi Karl-Franzens Egyetemen disszertációként fogadták el. Grabner legfontosabb eredményei in):

Grabner, R., Stern, E., & Neubauer, A. (2007). Individual differences in chess expertise: A psychometric investigation. *Acta Psychologica*, 124, 398-420. *(Egyéni különbségek a magas*

szintű saktudásban: Pszichometrikai vizsgálat)

http://www.ifvll.ethz.ch/people/sterne/Grabner_Stern_Neubauer_Acta_2006.pdf

Grabner, R., Neubauer, A., & Stern, E. (2006). Superior performance and neural efficiency. *Brain Research (Kiemelkedő teljesítmény és idegi hatékonyság. Agykutatás)*

Bulletin, 69, 422-439.

http://www.ifvll.ethz.ch/people/sterne/grabner_neubauer_stern_2006.pdf

Der Standard 2007. június 21. <http://www.chessbase.de/nachrichten.asp?newsid=6727>